



DET KONGELIGE
UTDANNINGS- OG FORSKNINGSDEPARTEMENT

St.meld. nr. 18

(2001-2002)

Kvalitetsreformen Om høyere kunstutdanning

*Tilråding fra Utdannings- og forskningdepartementet av 12.
april 2002,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

1 Mål for høyere kunstutdanning

Flere av de institusjonene som gir høyere utdanning i musikk- og kunsthøgskolene, Kunsthøgskolen i Bergen og Kunsthøgskolen i Oslo, ble etablert, og de tidligere konservatoriene gikk inn som del av andre utdanningsinstitusjoner. Departementet forventet at det i kjølvannet av disse omorganiseringene skulle oppstå nye faglige og spennende synergieffekter i møtet mellom og på tvers av eksisterende utdanninger. Omorganiseringen av institusjonene aktualiserte også spørsmål knyttet til utdanningenes innretning, lengde og struktur.

Kvalitetsreformen i høyere utdanning er forventet å gi effektivitetsgevinster ved at en blant annet skal intensivere oppfølgingen av studentene og ha større fokus på resultater. Effektiviseringspotensialet i kunsthøgskolene antas i mindre grad å ligge i nye evalueringsformer eller i å gi mer veiledning. For kunsthøgskolene må effektiviseringspotensialet i større grad forventes å være knyttet opp til kompetanseutvikling, samarbeid på tvers av avdelinger og institusjoner og andre strukturendringer, og i å bedre kvaliteten på studentoppfølgingen. Institusjoner som tilbyr kunstutdanning, bør bestrebe seg på å heve sitt kompetansenivå for å oppnå bedre resultater. For utdanningene i kunsthøgskolene ønsker departementet generelt å sette fokus på styrking og videreutvikling av kompetansen i kunsthøgskolene.

De institusjonene som tilbyr kunstutdanning, ivaretar en svært viktig oppgave i det norske samfunn. Tradisjonelt har institusjonene og kunsthøgskolenes egne utøvere vært sterkt opptatt av å markere disse høgskolenes egenart og selvstendighet, og utdanningenes fremvekst har skjedd i små kunsthøgskoler, ofte nokså isolert både fra hverandre og fra andre utdanningsmiljøer. Dette er noen av årsakene til at de fleste av disse utdanningene ikke har hatt den samme mulighet for påbygginger utover grunnutdanning, eller har en formell gradsstruktur slik øvrige universitets- og høyskolestudier har. Det er et mål å gi kunsthøgskolene de samme vilkår som øvrig norsk høyere utdanning. Det legges derfor opp til at kunsthøgskolene innpasses i den samme struktur for grunnutdanning som St. meld. nr. 27 (2000-2001) Gjør din plikt - krev din rett foreslår, det vil si en treårig grunnutdanning som fører til bachelorgrad. Det legges videre opp til at kunstutdanningsinstitusjonene skal kunne tilby utdanning på høyere grads nivå på to år.

Etter departementets syn ligger det til rette for at også de små kunsthøgskolene som i dag ikke har påbyggingsstudier, skal kunne lage studietilbud på dette nivået. Samarbeid på tvers vil være nødvendig for å skape gode utdanningstilbud. Mulighet for utbygging av mastergradsprogrammer i kunsthøgskolene vil kunne danne grunnlag for etableringer av tverrfaglige tilbud på dette nivået. Departementet vil stimulere kunsthøgskolene til utvikling av tilbud innen etter- og videreutdanning. Større grad av samarbeid mellom kunsthøgskolene vil kunne føre til at lærere og studenter går faglig nye veier. Departementet vil åpne for muligheter til etablering av toårige mastergradsstudier for kunstutdanningene.

Utbygging av mastergradsstudier er nødvendig for å sikre rekruttering til høyskolenes fagmiljøer. En heving av det faglige nivået på lærerkreftene, vil også medvirke til at grunnnivået i undervisningen heves, og at kunststudentene gis større muligheter til å utfolde sine talenter.

Flere personer med mastergradsutdanning er en forutsetning for at det planlagte stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid skal lykkes. Programmet legger opp til at stipendiatene føres frem til et nivå tilsvarende doktorgrad. Den kunstneriske utøvelsen skal stå i sentrum for dette arbeidet. Stipendiatene vil bidra til å fokusere på det kunstneriske utviklingsarbeidet ved institusjonene, og deres arbeid må forventes å gi viktige impulser til fagutviklingen.

Departementet ønsker med denne stortingsmeldingen å legge vekt på kompetanseutvikling. En styrking av utdanningen på høyere grads nivå vil føre til at kompetansen i kunstfagmiljøene generelt sett heves. Det er de fremste innen et fag som driver frem fagutviklingen. Det er derfor viktig for å tiltrekke seg gode studenter at det gis muligheter for utvikling opp til høyeste kunstneriske nivå. De aktuelle profesjonsgrupper har i større grad enn andre et internasjonalt arbeidsmarked, og en kompetanseutvikling på høyeste nivå vil styrke kandidatenes muligheter til å hevde seg også i internasjonal sammenheng. Det er også viktig at den kunstfaglige utviklingen i økt grad får sette sitt preg på det norske samfunnet.

2 Avgrensning og sammendrag

2.1 Avgrensning

Departementet vil i denne meldingen ha hovedfokus på to tema.

Det ene temaet er studiestrukturen i kunstfaglig utdanning, inkludert musikk. De faglærerutdanningene som er basert på rammeplaner, vil ikke bli omtalt, da disse omhandles i stortingsmeldingen om lærerutdanning.

Det andre temaet er organiseringen av Kunsthøgskolen i Oslo.

2.1.1 Høyere kunstutdanning

Stortinget bad i sin innstilling til St.prp. nr. 1 (2000-2001) Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet om å komme tilbake med en egen sak om kunstutdanningene, jf. Budsjett-innst. S. nr. 12 (2000-2001). Et flertall i kirke-, utdannings- og forskningskomiteen hadde følgende merknad:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, understreker at de to kunsthøgskolene på sine kunstneriske fagområder skal ivareta hele bredden av undervisnings-, forsknings- og formidlingsoppgaver som på andre fagområder tilsvarende er lagt til bl. a. de vitenskapelige høgskolene.

Innstillingene fra Heltne- og Boysenutvalgene om faglige endringer i kunstutdanningene er fortsatt ikke fulgt opp av departementet. Flertallet ber om at departementet legger opp til at Stortinget snarest får anledning til å sette kunstutdanningenes ansvars- og arbeidsoppgaver i et langsiktig og helhetlig utdanningspolitisk perspektiv. Flertallet ser det som naturlig at dette gjøres i stortingsmeldingen bygd på Mjøs-utvalgets innstilling.»

I St.meld. nr. 27 (2000-2001) Gjør din plikt - krev din rett fremmet departementet forslag til en kvalitetsreform i høyere utdanning. Reformen inneholder flere omfattende endringer i form av mer frihet for institusjonene, bedre studiefinansiering, større økonomisk frihet til å disponere midler internt i institusjonene, bedre studietilbud og bedre oppfølging av studentene, blant annet ved inngåelse av studieavtaler mellom student og lærested og endrede evalueringsformer. Videre ble det lagt vekt på tiltak som skal styrke ledelsen ved institusjonene, gi institusjonene større faglig frihet, samt forslag til ny gradsstruktur for alle universiteter og høyskoler. Reformen omhandlet i liten grad kunstutdanningsinstitusjonene, og med hensyn til gradsstruktur for musikk- og kunstfag fattet Stortinget i sin behandling av St.meld. nr. 27 (2000-2001) følgende romertallsvedtak, jf. Innst. S. nr. 337 (2000-2001):

«Stortinget ber Regjeringa kome attende til Stortinget med spørsmål knytta til eventuelle omleggingar av profesjonsstudia, embedsstudia og lærarutdanninga. Det skal leggjast til grunn for ei slik sak at kunstutdanninga inkludert musikkfaga, sivilingeniørstudiet eller profesjonsutdanningar som psykologi og teologi, ikkje blir pålagde å bryte opp dagens struktur.»

2.1.2 Organiseringen av Kunsthøgskolen i Oslo

I forbindelse med Stortingets behandling av Revidert nasjonalbudsjett for 1996, fattet en enstemmig kirke-, utdannings- og forskningskomité 21. juni 1996 følgende vedtak om organiseringen av Kunsthøgskolen i Oslo:

«Ved samorganisering og samlokalisering av kunsthøgskolene i Oslo skal de eksisterende fagutdanninger ha rett til å opprettholde sin faglige identitet og egenart og gis muligheter for videreutvikling av egne fag og samarbeid med andre fag.

De 5 høyskolene skal i en overgangsfase utgjøre selvstendige avdelinger ved kunsthøgskolen. Eventuelle endringer i avdelingsstrukturen må skje på bakgrunn av den bebudede faglige utredningen og i samarbeid med de enkelte fagmiljøene. Det forutsettes at Kunsthøgskolen i Oslo blir hjemlet i lov om universiteter og høyskoler.»

I Budsjett-innst. S. nr. 12 (2000-2001) anmodet komiteen departementet om å ta stilling til fremtidig organisering av Kunsthøgskolen i Oslo:

«Komiteen tar til etterretning at departementet vil ta stilling til den fremtidige organiseringen av Kunsthøgskolen i Oslo, og anmoder om at dette skjer raskt av hensyn til de kunstavdelingene som inngår i Kunsthøgskolen. Komiteen forutsetter at dette legges fram for Stortinget på egnet måte.»

I Budsjett-innst. S. nr. 12 (2001-2002) minner komiteen om ovennevnte merknad og uttaler også følgende:

«Komiteen er kjent med at et enstemmig styre for Kunsthøgskolen i Oslo den 28. mars 2001 anbefalte deling av Kunsthøgskolen i Oslo i en høyskole for scenekunst og en høyskole for design og visuell kunst. Komiteen understreker at en snarlig avklaring av Kunsthøgskolen i Oslos fremtidige organisering er nødvendig, også sett i forhold til en langsiktig strategi for høyere kunstutdanning i Norge og til kommende budsjettprosesser.»

2.2 Sammendrag

Kapittel 1 inneholder overordnede mål for høyere kunstutdanning.

Kapittel 2 inneholder avgrensninger av emner for meldingen, samt en utdyping av hovedpunktene. Kapitlet inneholder også et sammendrag av meldingen.

Kapittel 3 inneholder omtale av departementets arbeid i forbindelse med en gjennomgang av kunstutdanning i Norge. Kapitlet danner utgangspunkt for og innledning til kapitlene 4 og 5.

Kapittel 4 inneholder en gjennomgang av kunstutdanning i Norge for aldersgruppen under 19 år, det vil si av utdanningen før høyere utdanning, samt tiltak for å styrke opplæringen for denne aldersgruppen. I dette kapitlet vises det til at:

- opplæringslovens og læreplanverket gir betydelig rom for opplæringsformer som legger mer vekt på skapende og utøvende ferdigheter i kunsthøgskolen
- læreplanene i studieretningene for musikk, dans og drama og formgivingsfag bør i forbindelse med pågående utredningsarbeid gjennomgå

- med sikte på å sette elevene bedre i stand til å kunne søke opptak til høyere kunstutdanning
- fylkeskommunene har muligheter for å tillegge musikkfaglige kvalifikasjoner vekt ved opptak til studieretningen musikk, dans og drama
 - departementet vil vurdere nærmere mulighetene for å motivere større musikkskoler til å ta et særskilt ansvar for undervisningstilbud i sjeldne instrumenter og i de fagområder hvor rekrutteringen til høyere utdanning er svak
 - departementet vil gjennom de årlige tilstandsrapportene fra Statens utdanningskontor følge opp at dansefaget blir en større del av musikk- og kulturskoetilbudet
 - departementet vil søke å trekke kunstnere inn i undervisningen i grunnskolen gjennom det nasjonale utviklingstiltaket for kunst og kultur i skolen, Den kulturelle skolesekken
 - departementet vil ta initiativ til at det etableres et forsøksprosjekt mellom Norges musikkhøgskole og de tidligere konservatoriene og musikkskoler og videregående opplæring med sikte på at de høyere lærestedene får et visst ansvar for å ivareta talenter i aldersgruppen under 19 år.

Kapittel 5 inneholder en gjennomgang av kunstutdanningen i universitets- og høyskolesystemet. Her redegjøres det for den studiestrukturen som eksisterer i dag. Siste del av kapitlet drøfter den fremtidige studiestrukturen for kunstutdanningene. Departementet foreslår i dette kapitlet at:

- musikk- og kunsthøgskolen får samme gradsbenevnelser som i høyere utdanning for øvrig; lavere grads studium fører til bachelorgrad og høyere grads studium til mastergrad
- normert studietid på grunnutdanningen blir tre år og på høyere grads nivå på to år
- i de utdanningene som ikke har formalisert utdanning ut over grunnutdanning, tas det sikte på å utvikle mastergradstilbud
- operautdanning bør få endret status; fra et studietilbud på lavere grad til høyere grads nivå
- for de institusjoner hvor det kan ta noe tid å få utviklet mastergradstilbud, bør disse i økt grad utvikle studietilbud innen etter- og videreutdanning
- kunsthøgskolene tar sikte på å utvikle egne fagdidaktiske opplegg i samsvarende med rammeplanen for praktisk-pedagogiske fag.

Kapittel 6 omhandler i sin helhet spørsmålet om fremtidig organisering av Kunsthøgskolen i Oslo. Det legges i kapitlet opp til en omtale av saken og den tidligere behandling av denne før drøfting av fremtidig organisering av kunsthøgskolen.

Departementet fremmer følgende forslag:

- Kunsthøgskolen i Oslo videreføres og samlokaliseres i Seilduksfabrikken
- Departementet vil vurdere om høyskolens styre bør ha eksternt flertall.

Kapittel 7 omhandler de økonomiske og administrative konsekvensene av forslagene som er fremmet i meldingen.

3 Bakgrunn

3.1 Historikk - premisser

De høyere utdanningsinstitusjonene i musikk- og kunsthøgskole har utviklet seg ulikt. Mens utdanningsinstitusjonene innen scenekunst er relativt nye institusjoner, ble for eksempel tidligere Statens håndverks- og kunstindustriskole etablert så langt tilbake som i 1818. Det er et særtrekk ved kunstutdanningsinstitusjonene at flere av dem ble etablert som privatskoler før de ble del av den offentlige høyere utdanning. De institusjoner som har utøvende og skapende fag, er først de senere tiårene blitt en del av dette offentlige tilbudet. Heller ikke høyere musikkutdanning har lang historie som offentlig utdanning, selv om Norges musikkhøgskole og andre tidligere musikkonservatorier har aner tilbake til 1800-tallet.

Den omorganiseringsprosessen av høyere utdanning som foregikk på 1990-tallet, omfattet også kunstutdanningsinstitusjonene. I Oslo ble Statens balletthøgskole, Statens operahøgskole, Statens teaterhøgskole, Statens kunsthøgskole og Statens håndverks- og kunstindustriskole samlet til én høyskole, Kunsthøgskolen i Oslo. I Bergen ble Vestlandets kunsthøgskole og Statens kunsthåndverk- og designhøgskole til Kunsthøgskolen i Bergen. Musikkonservatoriene er blitt del av ulike institusjonstyper, henholdsvis universitet, vitenskapelig høyskole og statlige høyskoler.

Ved åpningen av Kunsthøgskolen i Bergen 9. september 1996 uttalte daværende statsråd Sandal at de to nye høyskolene «vil måtte spille hovedrollen når dei faglege premissane for kunstutdanning på høgre nivå skal formast ut.»

Målene for kunsthøgskolene var at de skulle gi høyere utdanning på sine fagfelt, basert på det fremste innenfor kunstnerisk og faglig utviklingsarbeid, forskning og erfaringsbasert kunnskap. De skulle ha et særlig ansvar for å fremme og dokumentere kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt nivå, samt drive pedagogisk utviklingsarbeid og tilby etter- og videreutdanning på sine fagfelt.

På en konferanse om høyere utdanning ved Norges musikkhøgskole i 1996 uttalte departementet at:

«Når omorganiseringene er gjennomført, vil faglige utfordringer melde seg i stort monn. I tillegg til de man har i dag, håper departementet at det vil oppstå nye utfordringer i grenseflaten mellom og på tvers av de eksisterende utdanninger. Det vil også være faglige utfordringer i utdanningenes videre utvikling når det gjelder innretting, lengde og struktur, teoretisk fundament og påbygging og bruk av grader. Hvordan arbeidet med slike utfordringer skal skje, må drøftes nærmere, men at institusjonene vil bli trukket inn i den videre dialog er selvsagt.»

Lov om universiteter og høyskoler av 12. mai 1995 nr. 22 (universitets- og høyskoleloven) innebar stor grad av delegering av myndighet til institusjonene. En slik overføring av myndighet til kunsthøgskolene ble mulig da disse institusjonene fikk en slik størrelse at de hadde et administrativt og faglig apparat

som kunne håndtere delegeringene fra departementet. Denne loven sides-tiller kunstnerisk utviklingsarbeid med forskning. Ved innskrivingen i univer-sitets- og høgskoleloven i 1997 ble de to statlige kunsthøgskolene oppført som egen kategori, slik universiteter, vitenskapelige høyskoler og statlige høyskoler er det, og dette markerte derved et skritt på veien mot at også disse institusjonene ble sidestilt med de øvrige offentlige, høyere utdanningsinsti-tusjonene. Begrepet 'kunsthøgskolene' vil i det følgende bli benyttet om de nevnte to høyskoler, dersom ikke annet fremgår av konteksten.

For å følge opp de faglige ambisjonene som var signalisert av departemen-tet, ble det i siste del av 1990-tallet nedsatt flere utvalg for å drøfte faglige prob-lemtillinger i tilknytning til musikk- og kunsthøgskoler. Dette arbeidet utdypes nærmere i det følgende.

3.2 Departementets arbeid

I en tidligere melding om høyere utdanning, St.meld. nr. 40 (1990-91) Fra vis-jon til virke, uttalte departementet:

«Høgskolene for scenekunst, kunsthåndverksskolene og kunstakade-miene er verken med i det regionale systemet eller definert som viten-skapelige høyskoler. Virksomheten har faglig slektskap til Arkitekt-høgskolen og Norges musikkhøgskole, som har musikkon-servatoriene som naturlig faglig samarbeidspartnere. Disse insti-tusjonene har sitt spesielle særpreg ut fra at de gir utdanning for kunstnerisk virke og ikke primært er teoretisk orientert. Dette in-nebærer at slike utdanninger har sine spesielle behov.»

I Innst. S. nr. 230 (1990-1991) påpekte komiteen de estetiske utdanningenes egenart og at institusjonene allerede har en rekke samarbeidstiltak av praktisk og faglig art. Komiteen gav videre uttrykk for at utdanning, forskning og faglig utviklingsarbeid innen estetiske fag er et nasjonalt ansvar, og den bad depar-tementet om å utrede nærmere hvordan fagutvikling kunne prioriteres og videreføres på dette feltet og hvordan kunsthøgskolene kunne inngå i Norges-nettet.

3.2.1 Interdepartemental arbeidsgruppe

For å følge opp de nevnte synspunktene nedsatte departementet et interdepar-tementalt utvalg med representanter fra Kirke-, utdannings- og forskningsde-partementet og Kulturdepartementet. Den interdepartementale gruppen fikk blant annet i oppgave å foreta en gjennomgang av organiseringen av norsk kunstutdanning, drøfte utfordringene på feltet og skissere strategier for å møte disse. Arbeidsgruppen konkluderte i sin rapport, fremlagt den 27. feb-ruar 1997, med å skissere en strategi for den videre prosess og fant at sentrale spørsmål som opptakskrav, studielengde, studiemodeller, innføring av grader, fagprofilering og arbeidsdeling burde utredes nærmere av de berørte institusjonene i fellesskap. Den foreslo derfor at det ble nedsatt to utvalg; ett for musikk og ett for de øvrige kunsthøgskolene.

3.2.2 Boysen- og Heltne-utvalgene

Departementet oppnevnte i brev av 2. juli 1998 to utvalg. Utvalget som skulle utrede musikk, ble ledet av daværende rektor Bjørn Boysen, Norges

musikkhøgskole, og utvalget som behandlet andre kunstfag, ble ledet av daværende personaldirektør Grethe Fjeld Heltne, Universitetet i Oslo. Flere av kunstutdanningsinstitusjonene var representert i utvalgene, blant annet Kunsthøgskolen i Bergen, Kunsthøgskolen i Oslo og Norges musikkhøgskole. Utvalgene vil i det følgende bli omtalt som henholdsvis Boysen-utvalget og Heltne-utvalget. Da musikkfagene og kunstfagene ble utredet i to ulike utvalg, vil benevnelsene musikk- og kunstfag også bli benyttet i den videre omtale der hvor det er et poeng å differensiere mellom dem. For øvrig vil begrepet kunstfag omfatte også de utøvende og skapende musikkfagene.

Begge utvalgene fikk brede mandat. Utvalgene ble bedt om å:

- vurdere progresjonen ved overgang fra lavere til høyere nivå
- vurdere om kommunens tilbud gjennom musikk- og kulturskoler kan samordnes med grunnskolens opplæring
- vurdere hvordan fagmiljøenes kompetanse kan benyttes på en fleksibel måte i undervisningen på de ulike nivåene
- vurdere samordning/integrering i høyere utdanning av nær beslektede fagområder/disipliner
- vurdere fagprofilering og arbeidsdeling mellom institusjonene med samme eller tilgrensende fagområder
- foreslå studiemodeller og gradssystem
- Boysen-utvalget fikk i mandat å vurdere behovet for endringer av eksisterende studiemodeller og gradssystem
- Heltne-utvalget ble bedt om å vurdere innføring av formell gradsstruktur for alle fagområdene og legge frem studiemodeller som tok hensyn til de ulike gruppers behov for grunnutdanning og spesialisering/fordypning, herunder vurdere felles basisutdanning for beslektede studier.

Heltne-utvalget fikk i tillegg i mandat å:

- vurdere hvordan kunstutdanning og -kompetanse kan kombineres med annen høyere utdanning
- vurdere de ikke-statlige kunstskolenes plass i utdanningssystemet
- vurdere utdanningskrav for opptak til de ulike profesjonsutdanningene.

Begge utvalgene fremla sine rapporter i juli 1999. Disse ble sendt på høring 15. september 1999, med høringsfrist 1. mars 2000. Før høringsfristens utløp holdt Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet en høringskonferanse om utredningene på Norges musikkhøgskole.

Utvalgene konkluderte med at skoleverket ikke gir nødvendig faglig forberedelse for høyere utdanning i utøvende og skapende fag. Det er andre tilbud enn grunn- og videregående opplæring som ivaretar barns og unges utvikling på disse feltene, som musikk- og kulturskoler, kunstfagskoler, folkehøyskoler, privattimer m.m. Gruppene fremmet derfor forslag om å styrke elevenes tilbud i musikk- og kunstfag for aldersgruppen under 19 år.

Når det gjaldt opptakskravene til videregående skoler, ble det i musikkutredningen lagt vekt på at elevenes kunstneriske ferdigheter måtte tillegges vekt ved opptak på videregående nivå. Det legges opp til at generell studiekompetanse skal danne grunnlaget for opptak til høyere utdanning. Heltne-utvalget foreslår likevel at de utdanninger som ikke har krav om generell studiekompetanse, heller ikke skal ha dette i fremtiden. De som har et slikt krav, bør etter dette utvalgets syn, også i fremtiden praktisere unntak fra det i de tilfeller den enkelte institusjon finner det forsvarlig.

Dette utvalget fremmet også forslag om et praktisk-pedagogisk studium lagt til kunsthøyskolene. Det ble videre fremmet forslag om samarbeid på tvers av avdelingsgrenser og samarbeid mellom institusjoner, utbygging av studietilbud og etablering av nye fag/studietilbud. Selve hovedmomentet for begge utvalgene var at høyere kunstutdanning burde ha en gradsstruktur basert på fire år for lavere grad (cand.mag.) og to år for høyere grad (hovedfag) og med muligheter til videre kunststudier på doktorgradsnivå.

Boysen-utvalget fremmet forslag om å etablere en forsøksvirksomhet med utøvende og skapende kompetanseutviklingsprogrammer på doktorgradsnivå ved Norges musikkhøgskole. Heltne-utvalget foreslo at det ble etablert en egen doktorgrad for kunstnerisk-estetiske profesjonsfag.

Flere av høringsinstansene var kritiske til mandatene, utvalgenes avgrensning og utvalgenes sammensetning. Høringsuttalelsene var ellers i hovedsak positive til de forslag som ble fremmet, særlig gjaldt dette for de kunstfaglige miljø som ble omhandlet i innstillingen.

3.2.3 NOU 2000: 14 Frihet med ansvar (Mjøs-utvalget)

Kunsthøyskolene ble meget kort omtalt i Mjøs-utvalgets innstilling. Institusjonenes historikk ble kort fremstilt og det ble fastslått at det var en utfordring å «få disse institusjonene til å virke sammen, samt tilpasse et styrings- og gradssystem utviklet for universiteter og høyskoler til kunstfaglige virksomheter.»

I høringsuttalelsene fra kunsthøyskolene i Oslo og Bergen etterlyses en egen stortingsmelding om kunstfag. Kunsthøgskolen i Bergen forventer at denne skal utforme den fremtidige kunstutdanningspolitikken, mens Kunsthøgskolen i Oslo legger vekt på kunstfagenes betydning for Norge som kulturnasjon. For øvrig fastholdes det at for kunstneriske fag bør en gradsstruktur bygge på en modell basert på en grunnutdanning på fire år, med et høyere nivå på to år, et synspunkt som blant annet også Norges musikkhøgskole fremmet.

3.2.4 St.meld. nr. 27 (2000 - 2001) Gjør din plikt - Krev din rett Kvalitetsreform av høyere utdanning (Kvalitetsreformen)

Som en oppfølging av NOU 2000:14 ble St.meld. nr. 27 (2000-2001) Gjør din plikt - Krev din rett, Kvalitetsreform av høyere utdanning lagt frem for Stortinget. Her ble det foreslått en rekke endringer knyttet til styring og organisering av høyere utdanning. Sentralt i Kvalitetsreformen står også innholdsmessige endringer for å bedre studieintensitet og kvalitet i de enkelte studier. Endring av gradsstruktur må ses i denne sammenheng. Kunstutdanningene ble, som de aller fleste andre utdanninger, ikke spesifikt behandlet i meldingen, men må ses i sammenheng med reformen for øvrig. Ved behandlingen av St.meld. nr. 27 (2000-2001) uttalte komiteen imidlertid at en del studier, herunder kunst- og musikkfag krever spesiell oppmerksomhet når gradssystemet legges om, jf. vedtak IV i Innst. S. nr. 337 (2000-2001).

4 Kunstfagene i grunnopplæringen

4.1 Kunstfagenes plass i grunnskole og videregående opplæring

4.1.1 Kunstfagene i grunnskolen

Kunstfagene i grunnskolen er en del av allmenndanningen. Opplæringen i kunstfag har ikke som mål å lære elevene skapende og utøvende ferdigheter på basis av skolefagene alene. Kunstfagenes plass i grunnskolen ivaretas blant annet gjennom fagene kunst og håndverk, musikk og kroppsøving. Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen legger opp til progresjon gjennom hele grunnskoleløpet. Opplæringen gir innsikt i kunstneriske verdier og grunnlag for å forstå de ulike kunstneriske uttrykk. Som forberedelse til senere utøvende studier er kunstfagene i grunnskolen imidlertid ikke spesielt tilrettelagt. For dette formålet må grunnskolens opplæring ses i sammenheng med tilbudene i kommunale musikk- og kulturskoler og de private tilbud.

For grunnskolen er det på lokalt nivå mulig å legge spesiell vekt på kunstfagene innenfor rammene av opplæringsloven med tilhørende forskrifter. Det er åpnet for fleksibel gjennomføring av hovedmomentene i læreplanene, og i tillegg skal det lokalt legges inn flere hovedmomenter. Alternativ organisering, lokale valg knyttet til skolen og elevens valg og bruk av tilpasset opplæring gir også muligheter for endringer i lokal profilering av kunstfagene, både for den lokale skolen og for mindre grupper i den enkelte skole. For forsøk ut over de rammer som opplæringsloven gir, er det muligheter for forsøk etter § 1-4 i opplæringsloven. Departementet har lagt til rette for en liberal praktisering av forsøkshjemmelen. Dersom det er bred lokal enighet om forsøk, innvilges disse. Dette er gjort for å forenkle og gjennom det stimulere til forsøks- og utviklingsarbeid. Avgjørelsen av slike søknader er nå delegert til Statens utdanningskontor/Læringssenteret.

Den kulturelle skolesekken

Departementet samarbeider med Kulturdepartementet om et nasjonalt utviklingstiltak for kunst og kultur i skolen, Den kulturelle skolesekken. Målsettingen er å gi barn i grunnskolen større tilgang til ulike kunst- og kulturuttrykk og selv delta i kulturelle aktiviteter. Det lokale arbeidet med utgangspunkt i L 97 er basis for Den kulturelle skolesekken, der kommunenes skole- og kultursektor samarbeider om tilrettelegging og utforming. Skolene skal blant annet trekke inn kunstnere og kulturarbeidere og anvende kunst- og kulturinstitusjonenes ressurser og kompetanse i skolens virksomhet. Videre skal skolene ha fokus på arbeidsmåter av kunstnerisk og kulturell art i sitt pedagogiske arbeid. Utformingen av Den kulturelle skolesekken skjer lokalt i den enkelte kommune utfra lokale forutsetninger og i samspill med det regionale arbeidet.

4.1.2 Videregående opplæring

Videregående opplæring etter R 94 legger større vekt på allmenndanning enn tidligere. Selv om ferdigheter i kunstfagene er vektlagt i læreplanene, ligger hovedvekten på kunnskap, innsikt og holdninger.

I videregående opplæring er det egen studieretning for musikk, dans og drama. Dette er først og fremst en studieretning for den som ønsker å søke videre utdanning innen ett av de tre kunstfagene musikk, dans eller drama. Musikk, dans og drama stiller særlige krav til ferdigheter, og en bør i utgangspunktet ha evner og anlegg for den retningen som velges. Tre fullførte år på denne studieretningen gir generell studiekompetanse.

Grunnkurset er felles for de tre retningene musikk, dans og drama. Alle kurs i studieretningen har samme timetall for de felles allmenne fagene. Antall timer til studieretningsfag og valgfag er også likt. Totalt timetall for grunnkurset er 35 per uke.

Videregående kurs I (VKI) og videregående kurs II (VKII) musikk legger vekt på de utøvende fagene, og gir et godt grunnlag for å videreutdanne seg til musiker, musikkpedagog eller andre yrker hvor ferdigheter i og kunnskaper om musikk er nyttig.

VKI og VKII dans gir elevene et grunnlag hvis de vil videreutdanne seg som danser. Opplæringen gir også et godt grunnlag for videreutdanning innen formidling og bruk av dans i andre sammenhenger, for eksempel som pedagog, terapeut eller aktivitetsleder.

VKI og VKII drama gir muligheten til å oppøve talent og kreativitet. Opplæringen gir grunnlag for videreutdanning, blant annet innen teater, medier, pedagogikk og administrativt kulturarbeid.

Videregående opplæring har også en studieretning for formgivingsfag. Studieretningen gir flere forskjellige utdannings- og yrkesmuligheter. Retningen er delt i håndverksfag og formgivingsfag. Håndverksfagene fører frem til fagbrev eller svennebrev. Grunnkurs formgivingsfag med tegning, form og farge på VK I og II fører, i likhet med musikklinjen, frem til generell studiekompetanse.

4.2 Musikk- og kulturskolene

Alle kommuner skal alene eller i samarbeid med andre kommuner ha et musikk- og kulturskoletilbud til barn og unge, organisert i tilknytning til skoleverket og kulturlivet ellers, jf. opplæringsloven § 13-6. Musikk- og kulturskolen skal være eid og drevet av kommunen. Utdannings- og forskningsdepartementet gir tilskudd til kommunale musikk- og kulturskoler. Det øremerkede tilskuddet er et virkemiddel for at alle kommuner skal kunne gi tilbud om kommunale musikk- og kulturskoler, å stimulere kommunene til å øke antallet elever. Statens utdanningskontor følger opp de kommunene som ennå ikke har noe tilbud.

Av 435 kommuner søkte 429 om tilskudd til kulturskolene for skoleåret 1999/2000. Det var 83 156 elever i kulturskolene, en økning på 5 pst. fra året før. Av disse var 70 640 elever på grunnskolenivå, mens 6 438 var på videregående nivå. Fylkesvis oversikt viser store lokale ulikheter i deltakelse. For eksempel deltok 22,5 pst. av alle grunnskoleelever i kulturskolen i Nord-Trøndelag, mens det i Oslo kun var en deltakelse på 1,7 pst. Nasjonalt var del-

takelsen på 12,4 pst. Det er et nasjonalt mål at minst 30 pst. av grunnskoleelevene totalt skal benytte seg av tilbudet.

Tilbudet i musikk- og kulturskolene omfatter opplæring i musikk, dans, drama, billedkunst og andre beslektede kunst- og kulturuttrykk. Fra skoleåret 1998/99 til 1999/2000 økte timer brukt på «andre uttrykk» enn musikk fra 67 905 timer til 90 124 timer. Det er en økning på 33 pst. og viser at tilbudet er i ferd med å utvikle seg fra rene musikkskoler til en bredere kulturskole.

En arbeidsgruppe, Eikemo-utvalget, ble opprettet av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet for å se på fremtidig innhold i og organisering av kommunale musikk- og kulturskoler. Arbeidsgruppen avgav sin innstilling i 1999. Rapporten oppsummerer erfaringer fra arbeidet og forsøk med tanke på fremtidig organisering og innhold i musikk- og kulturskolene, og foreslo modeller for arbeidet.

Musikk- og kulturskolene i kommunene skal etter intensjonene samarbeide nært med skoleverket og det lokale musikk- og kulturlivet. I mange kommuner synes mye av aktiviteten i fritidsmusikklivet etter hvert å ha blitt samordnet med musikkskolene. Ett eksempel på samordning med skoleverket er utviklingsprosjektet Positivt skolemiljø, som har som målsetting å utvikle lokale modeller for samarbeid mellom grunnskole og musikk- og kulturskole. Utenom dette kan samordning skje organisatorisk, ved samordning av stillinger og av det faglige innholdet.

4.3 Folkehøyskolene

For enkelte elever spiller også folkehøyskolene en viktig rolle når det gjelder kunstutdanning. Noen folkehøyskoler har sterk vektlegging på musikk og gir et godt grunnlag for videre studier. Andre har et godt tilbud i andre kunsthøgskoler, og folkehøyskolene fungerer både som modningsår, en styrking av studiekompetansen og det allmennfaglige grunnlaget og som et tiltak for å tilegne seg det nivået som er nødvendig for å komme inn på høyere kunstutdanning.

4.4 Kunstfagskolene

En del av opplæringen innen visuelt-kreative fag skjer ved private kunsthøgskoler. Skolene legger vekt på yrkesforberedelse eller forberedelse til videre kunststudier og gir ikke generell studiekompetanse. Kunstfagskolene gir ett og toårige postgymnasiale studietilbud og gir basiskunnskap og fordypning for å kunne fortsette studier ved høyskoler i inn- og utland. Skolene er godkjent etter privatskoleloven § 3e, med det formål å gi videregående yrkesrettet undervisning. Kunstfagskolene mottar statsstøtte, og elevene har rett til lån og stipend fra Statens lånekasse.

Første skoleår er et basisår, og elevene kan etter dette året velge å avslutte sin utdanning ved kunsthøgskolen. Skolene stiller kompetansekrav for elever som fortsetter i andre år. Kunstfagskolene gir ingen uttelling som formell skolegang eller utdanning.

4.5 Tiltak for å styrke de unges opplæring i musikk- og kunstoffag

4.5.1 Grunnskolen

Boysen- og Heltne-utvalgene mener at grunnskolens opplæring i musikk og kunstoffag fortsatt skal ha et allmennfaglig perspektiv og har derfor ikke foreslått endringer i innhold og progresjon i kunstoffagene.

Boysen-utvalget hevder at oppfylling av grunnskolens krav til musikkundervisning forutsetter at lærerne har musikk i fagkretsen fra allmennlærerutdanning eller utdanning fra den nye faglærerutdanningen i praktiske og estetiske fag. *Heltne-utvalget mener at den faglige progresjonen i dans for barn i grunnskolen neppe blir tilfredsstillende før grunnskolen får dans som eget fag eller før kulturskolene er utbygd med dans som tilbud. Dans ivaretas i dag i fagene musikk og kroppsøving.*

Departementet viser til at utdanningen av faglærere er styrket. Det er laget nye rammeplaner for de treårige faglærerutdanningene i musikk, dans og drama og i formgivning, kunst og håndverk. Det er opprettet en ny fireårig faglærerutdanning i praktiske og estetiske fag. Ved Kunsthøgskolen i Oslo ble det fra høsten 2001 tatt opp studenter til ettårig praktisk-pedagogisk studium. Studiets målgruppe er blant annet danserne. Når det gjelder fremtidig utdanning av faglærere, vises det for øvrig til stortingsmelding om lærerutdanning som fremmes våren 2002.

Departementet mener det er viktig at kommunene i større grad trekker kunstnerne inn i undervisningen på alle nivåer i grunnskolen. Dette vil bli søkt ivare tatt gjennom tiltaket Den kulturelle skolesekken.

4.5.2 Videregående opplæring

Boysen-utvalget uttalte at for aldersgruppen 16-19 år er utviklingen av skapende evner og utøvende ferdigheter den viktigste musikkfaglige utviklingen, og at denne utviklingen vanskelig kan tas igjen på et senere tidspunkt, noe teoretisk og historisk kunnskap kan. Det ble foreslått at de musikkteoretiske disiplinene i VKI og VKII reduseres til fordel for mer tid til utøvende og skapende fag.

Heltne-utvalget anser det som viktig at grunnskolen og videregående opplæring først og fremst legger vekten på det allmenndannende. Dette utvalget uttaler at det ikke vil være fordeler knyttet til at grunnopplæringen sikter mot å utdanne kunstnere.

Høringsuttalelsene til Boysen-utvalget gir uttrykk for relativ bred enighet om at musikkfaget i grunnskolen først og fremst bør være et allmennfag, og at musikk- og kulturskolene bør ha hovedansvaret for den utøvende musikkopplæringen. Når det gjelder spørsmålet om vektlegging mellom det utøvende og det musikkteoretiske i videregående opplæring på studieretningen for musikk, dans og drama, er uenigheten større. Lærerforbundet kommenterer utvalgets bekymring for arbeidspresset i musikkfaget, men ser ikke at løsningen nødvendigvis er å vektlegge utøvende fag på bekostning av teorifag. Forbundet finner at det vil være hensiktsmessig å nedsette et utvalg for å vurdere hele fagtilbudet på VKI og VKII musikk. Norsk Musiker- og Musikkpedagogforening foreslår at det nedsettes en arbeidsgruppe som kan belyse sammenhengen når det gjelder organisering, dimensjonering og faglig innhold i det

samlede musikkopplæringstilbud, fra grunnskole, og musikk- og kulturskole frem til universitets- og høyskolenivå.

Høringsuttalelsene til Heltne-utvalget spriker i synet på om grunnskole og videregående opplæring bør legge mer vekt på estetisk allmenndanning enn på de kunstneriske ferdighetene. Noen mener det er et konstruert skille.

Mens flere av høringsinstansene betoner grunnopplæringens estetiske allmenndanning, uttaler Norske Kunsthåndverkere og Norske Billedkunstnere at det er et gap mellom videregående opplæring og de krav som stilles ved opptak til høyere utdanning i visuelle fag. Norske Billedkunstnere vurderer det slik at kunstfagskolenes undervisningstilbud sikrer nødvendig realkompetanse for opptak til høyere utdanning. Flere høringsinstanser har merknader i tilknytning til dansefaget, og Den Norske Opera stiller spørsmål ved hva hensikten med en studieretning for dans er, dersom de som går på denne linjen henvises til private tilbud og kulturskoler for å nå det ferdighetsnivå som kreves ved opptak til høyere utdanning.

Departementet vil vurdere læreplanene i videregående opplæring generelt i forbindelse med pågående utredningsarbeid, der blant annet hovedtrekkene i dagens tilbudsstruktur, innhold, organisering og kvalitet skal vurderes. En gjennomgåelse av læreplaner for enkelte studieretninger må ses i sammenheng med resultater av dette arbeidet. Læreplanene for studieretningene musikk, dans og drama og formgivingsfag i videregående opplæring bør i den forbindelse gjennomgåes med sikte på å sette elevene i bedre stand til å kunne søke opptak til høyere kunstutdanning etter bestått videregående opplæring. Departementet vil understreke at man på lokalt nivå gjennom valg av varierte metoder og arbeidsmåter har muligheter for å gjøre opplæringen mer praktisk rettet. Det pekes også på de muligheter som ligger i lokale forsøk etter opplæringsloven § 1-4.

For å sikre at spesielt talentfulle elever som ikke har gode nok karakterer fra ungdomsskolen, får plass på studieretningen for musikk, dans og drama i videregående opplæring, foreslår Boysen-utvalget at inntak til studieretningen baseres på opptaksprøver, eventuelt i kombinasjon med karakterer fra grunnskolen. Utvalget viser til at flere fylkeskommuner etter hvert har gjort bruk av den muligheten til dette som opplæringsloven åpner opp for.

Dette punktet er det blant høringsinstansene uenighet om. Svært mange støtter forslaget, ikke minst høyere utdanningsinstitusjoner. Norsk musikkråd støtter forslaget og begrunner sitt syn med at videregående skoler som ikke har opptaksprøve, har vist seg å ha et lavere og mer ulikt nivå på elevenes instrumentelle ferdigheter. Blant andre Fellesrådet for kunstfagene i skolen, Lærerforbundet, Telemark fylkeskommune og Høgskolen i Telemark mener det vil være uheldig om opptaket hovedsakelig baseres på musikkfaglige kvalifikasjoner.

Departementet vil peke på at *fylkeskommunene i dag har muligheter for opptak på grunnlag av musikkfaglige kvalifikasjoner, noe som praktiseres ved en rekke skoler med studieretningen musikk, dans og drama. Dette er hjemlet i forskrift til opplæringsloven § 6-11.*

4.5.3 Musikk- og kulturskolene

Boysen-utvalget sier i sin innstilling at musikkskolene bør ha hovedansvaret for musikkopplæringen opp til 16 år, også for de som ønsker et spesialisert tilbud med sikte på en optimal utvikling mot en eventuell senere yrkeskarriere. Utvalget ser det også som ønskelig at musikkskolene får definert et ansvar også for aldersgruppen 16-19 år. De foreslår også at større musikkskoler får et spesielt ansvar for å ivareta undervisning på sjeldne instrumenter og på instrumenter hvor det er rekrutteringsproblemer i høyere utdanning.

Heltne-utvalget viser til innstillingen «Kulturskoler», avgitt av en departementalt nedsatt arbeidsgruppe den 8. februar 1999, og støtter dens konklusjoner om styrket utdanningstilbud for kulturfagene, at utdanningskapasiteten for musikk- og kulturskolepedagoger må økes og at det ved disse skolene bør finnes minst tre ulike tilbud innenfor musikk og innen andre kulturuttrykk.

Utvalget foreslår at kunstnere i større grad blir trukket inn i undervisningen på alle nivåer i grunnskolen og at kommunene gis ansvaret for å ivareta dansefagets behov ved at dans blir integrert i musikk- og kulturskolenes tilbud. Det henstilles til at fylkeskulturutvalgene legger til rette for dette gjennom interkommunalt samarbeid mellom kommuner som ikke kan etablere dansetilbud alene.

Departementet vil peke på at musikk- og kulturskolene er et kommunalt ansvar, og at en rekke kommuner gir tilbud til aldersgruppen 16-19 år. Departementet vil se nærmere på mulighetene for å motivere større musikkskoler til å ta et spesielt ansvar for å ivareta undervisning på sjeldne instrumenter og i fagområder med rekrutteringsproblemer i høyere utdanning og arbeidsliv.

Omfanget av musikk- og kulturskoletilbudet er ennå langt fra målsettingen om å kunne gi tilbud til 30 pst. av barne- og ungdomskullene, og tilbudene varierer fra kommune til kommune.

Departementet ser videre at det er ønskelig å ivareta behovet for dansefaglig opplæring. Dette vil følges opp gjennom de årlige tilstandsrapporteringer fra Statens utdanningskontor til kommunene.

4.5.4 Talentutvikling

Det er et mål at unge talenter i høyere grad enn i dag blir fulgt opp og ivaretatt også av de høyere læresteder. Boysen-utvalget viser til at BarrattDues musikk-institutt gir tilbud om undervisning til spesielle talenter på videregående skoles nivå.

Boysen-utvalget foreslår at Norges musikkhøgskole og de tidligere konservatoriene gis et større ansvar for å ivareta talenter i aldersgruppen under 19 år. Virksomheten foreslås drevet i samarbeid med musikk- og kulturskoler og videregående skoler. Det foreslås videre at Rådet for utøvende musikkutdanning bør tillegges et ansvar for å utvikle et opplegg for en forsøksordning. Det foreslås at forsøket varer i tre år.

Høringsuttalelsene gir allmenn tilslutning til dette forslaget.

Departementet mener en slik forsøksordning vil kunne gi muligheter for å få frem og dyrke talentene gjennom at de unge talentene får godt kvalifiserte veiledere på et tidligere tidspunkt enn i dag. Departementet vil ta initiativ overfor aktuelle institusjoner om den konkrete gjennomføringen av dette tiltaket.

5 Kunstutdanningen i universitets- og høyskolesystemet

I Europa er forskjellene mellom institusjonstyper i universitets- og høyskolesektoren blitt mindre tydelige. En students oppnådde kvalifikasjoner er ikke nødvendigvis knyttet til ett spesielt lærested, men til studentens faktiske kompetanse og akademiske grad. Flere europeiske land har åpnet for muligheten til at studenter tar en høyere grad på en institusjon som ikke har universitetsstatus. Økte muligheter for mobilitet gir også et mer sammensatt og mangfoldig utdanningssystem. Gradsstrukturene i de europeiske landene karakteriseres generelt av å være mangfoldige og komplekse. Det typiske for strukturene er at lavere grad består av tre eller fire års studier.

Bologna-erklæringen fra 1999 ble skrevet og signert for at det skulle arbeides for større kompatibilitet og sammenliknbarhet mellom systemene for høyere utdanning i Europa. Erklæringen ble underskrevet av 29 europeiske ministre. Dette stod sentralt i erklæringen:

- et mer tilgjengelig, forståelig og sammenliknbart system
- etablering av et system bestående av to hovednivåer. Opptak til det høyere nivå skal kreve gjennomført og bestått eksamen fra lavere nivå. Det lavere nivået må minst utgjøre en studietid på tre år
- økt mobilitet og fri bevegelse av studenter, lærere, forskere og administrativt ansatte mellom institusjoner i ulike land

Kunstutdanningene har et uensartet mønster med hensyn til organisering: ¹⁾

I Sverige er den kunstfaglige utdanningen organisert etter følgende struktur: *høgskoleexamen*, et samlebegrep for to års studier, *kandidatexamen*, tre års studier med visse krav til fordypning, og *magisterexamen*, fire års studier med ytterligere krav til fordypning. I tillegg er det forskerutdanning organisert som *licentiatexamen* og *doctorsexamen*. For kunstutdanningene er det fastsatt spesifiserte eksamener.

I Finland er kunstutdanningen i all hovedsak organisert som annen universitets- og høyskoleutdanning med denne strukturen: *kandidatexamen* definert som en lavere høyskoleeksamen etter tre års studier og *magisterexamen* etter fem års studier. Også Finland har *licentiatexamen* og *doctorsexamen* i kunstfag. Det er gitt bestemmelser om blant annet studietid og hvilke institusjoner som kan gi eksamen.

I Danmark gis musikkutdanning ved universitetene og ved musikkonservatoriene. Utdanningen tar fire til seks år og inkluderer også musikk lærere. Ved Det kongelige danske kunstakademi er studietiden seks år med en grunnutdanning på to og en spesialisering på fire år. Design- og kunsthåndverksutdanning er inndelt i tre avdelinger/trinn: ett års felles grunnutdanning, to års spesialisering og et halvt til to års videre fordypning ved et spesifikt institutt. Teaterhøgskoler gir fireårig utdanning.

¹⁾ Faglig organisering av kunstutdanning, KUF, 1997

5.1 Studiestrukturer i dagens nasjonale kunstutdanninger

I Norge tilbys et mangfold av kunstutdanninger for utøvende og skapende virke. Det er variasjon i studielengde, muligheter for fordypning og hvilken formell uttelling utdanningene gir. Kunstutdanninger tilbys ved flere statlige høyskoler, ved flere universiteter, ved vitenskapelige høyskoler og ved de statlige kunsthøyskolene. Også den private institusjonen, Barratt Dues musikk-institutt, gir studietilbud i utøvende musikk på høyere utdannings nivå.

Norges musikkhøgskole, Kunsthøgskolen i Oslo og Kunsthøgskolen i Bergen har som hovedoppgave å tilby utøvende og skapende kunstutdanninger. Disse kunsthøyskolene skal være de fremste på sine fagområder, og har som målsetting å ivareta hele bredden av utdannings- og utviklingsoppgaver på sine faglige felt, tilsvarende det som er lagt til de vitenskapelige høyskolene.

5.1.1 Grader, vitnemål m.m.

Norges musikkhøgskole og de universitetene som gir utdanning i utøvende musikk tildeler gradene cand. mag. etter fire år. Norges musikkhøgskole og Universitetet i Bergen tildeler gradene cand. musicae og cand. philol. for diplom- og hovedfagsstudier. Også ved høyskolene tildeles graden cand. mag. med basis i musikkutdanning.

Begge de statlige kunsthøyskolene tilbyr et treårig grunnstudium i kunsthåndverks- og designfag og et hovedfagsstudium på ett og et halvt år. Avsluttet grunnutdanning gir graden høgskolekandidat. Etter endt hovedfag får studenten graden kunsthøgskolekandidat. Billedkunstutdanningen ved de to statlige kunsthøyskolene og ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet består av fire års grunnstudier. Etter obligatorisk avgangsutstilling får kandidatene et diplom. I billedkunstutdanningene tilbys også et femte påbyggingsår.

Scenekunstutdanningene i dans, teater og opera ved Kunsthøgskolen i Oslo har integrerte studier av tre års lengde. Disse fører frem til profesjonstitler, og ved fullført utdanning får kandidatene godskrevet 60 vekttall slik at det er mulig med påbyggingsstudier ved annet lærested for å oppnå en cand. mag.-grad.

Mangfoldet av tilbud på det kunstfaglige området er i de senere årene utvidet med en rekke designstudier med ulik innretning, fra hovedsakelig å vektlegge de kunstfaglige aspekter til større vekt på de tekniske/ingeniørfaglige. Varigheten for disse utdanningene varierer også, og også hvilke grader de fører frem til, fra toårig høgskolekandidat til femårig sivilingeniørutdanning. Det er opprettet treårig filmutdanning og treårig figur-teaterutdanning. Disse studietilbudene er etablert som deler av eksisterende høyskolemiljøer og innenfor det etablerte gradssystemet. Forfatterstudier tilbys ved Høgskolen i Telemark og ved Universitetet i Tromsø. En dramatikerutdanning er i gang som et prøveprosjekt ved Kunsthøgskolen i Oslo, og manuskriptlinjen ved filmutdanningen ved Høgskolen i Lillehammer har et stort innslag av kreativ skrivetrening. Studier i animasjon tilbys ved Høgskolen i Volda.

Norges musikkhøgskole og Arkitekt- og Designhøgskolen i Oslo tilbyr doktorgradsprogram. Doktorgradsprogrammene er imidlertid vitenskapsorienterte og

atskiller seg i innhold og metode fra det nye stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid, som omtales under pkt. 5.2.6.

5.1.2 Normert studietid

Hovedregelen er at grunnutdanningen innen kunstfag er normert til tre år. Unntaket er musikkutdanninger, som har både tre- og fireårige grunnutdanningsløp og billedkunstutdanningene som har fireårige studieløp.

5.2 Fremtidige studiestrukturer

5.2.1 Opplæring i kunstfag før opptak til universitet eller høyskole

Grunnskole og videregående opplæring kan i dag ikke gi et tilstrekkelig kunstnerisk ferdighetsnivå for videre studier ved universiteter eller høyskoler. Som det fremgår av kapittel 4 er det andre instanser som gir den undervisningen som må til for å kvalifisere for opptak til høyere utdanning.

Grunnopplæringen har gjennom reformene hevet det allmennfaglige nivået i kunstfagene, og det er opprettet studieretninger i videregående opplæring i musikk, dans og drama og i formgivingsfag. Departementet forventer at omleggingene i forbindelse med Reform 94 og Reform 97 vil styrke elevenes kunstfaglige innsikt, og i noen grad også deres ferdigheter.

Tilbudene til barn og unge i kunstfag har vært økende de senere år, jf. omtale under kap. 4 av aktiviteter i regi av Den kulturelle skolesekken og musikk- og kulturskolene. Folkehøgskolene og kunstfagskolene fyller viktige og nødvendige oppgaver i kunstutdanningen og vil langt på vei fungere som forskoler til høyere utdanning. Spesielt viktige er disse skolene for musikk-, teater-, billedkunst-, kunsthåndverks- og designfagene. I tillegg til de nevnte offentlige og private tilbudene, har elevene ofte parallelt hatt privatundervisning før de tas opp til høyere utdanning.

Studentene som søker opptak til et utøvende eller skapende studium i universitets- og høyskolesystemet, har dermed ofte en lang utdanningstid bak seg. Det er heller ikke uvanlig at kunststudentene har tatt andre studier ved universiteter og høyskoler før de tas opp til et kunstfagstudium.

Studentene som tas opp ved de forskjellige høyere kunstutdanninger har altså et høyt startnivå. Det vises til tiltak i foregående kapittel for å styrke grunnopplæringen og gjøre elevene ytterligere rustet for overgang til høyere utdanning.

Søknaden til fagene er stor, og det er få søkere som blir tatt opp. Ved Kunsthøgskolen i Oslo, avdeling Statens teaterhøgskole, tas for eksempel om lag to prosent av søkerne opp. Etter departementets syn må det høye nivået ved opptak og det at elevene har lang utdanning bak seg, tillegges vekt ved vurdering av hva som er en hensiktsmessig tidsnormering i en fremtidig gradsstruktur.

5.2.2 Opptakskrav

De fleste kunstutdanningsinstitusjoner krever i dag generell studiekompetanse ved opptak av studenter, men forskrift F-82-99 gir adgang til unntak fra

dette kravet til kunsthøyskolene og til kunstfagstudier ved andre institusjoner enn disse.

Heltne-utvalget foreslår at dagens ordning opprettholdes. Høringsuttalelsene gir i hovedsak tilslutning til dette.

Unntaket fra kravet om generell studiekompetanse praktiseres i dag på studier på danserlinjen, skuespillerlinjen og opptak til blant annet billedkunstutdanningene. I tillegg til generell studiekompetanse er det omfattende opptaksprøver til kunst- og musikkfaglige utdanninger.

Det fremmes forslag om videreføring av dagens opptaksordninger. Departementet vurderer det slik at gjeldende forskrift er tilpasset institusjonenes fremtidige behov.

5.2.3 Gradsbenevnelser

De norske kunstutdanningsinstitusjonene har ulike titler og benytter ulike dokumentasjon for fullført utdanning. Mens Norges musikkhøgskole har et gradssystem som tilsvarer universitetenes, fører fullført billedkunstutdanning ikke frem til vitnemål.

I et samfunn som legger økt vekt på formell kunnskap, kan det være problematisk at kompetansen enten ikke blir formalisert i et vitnemål eller ikke blir formalisert i vitnemål som er sammenliknbare med andre utdanninger i universitets- og høyskolesystemet. Ulikheter i benevnelser kan vanskeliggjøre vurderinger av formell kompetanse til arbeidslivet.

I en tid med økt internasjonalisering gir ulike vitnemål og grader problemer for studentene i forbindelse med søknad om opptak til studier på høyere grad ved utenlandske læresteder. Departementet ser det som ønskelig at kunstutdanningene får benevnelser som gjør dem sammenliknbare med andre studier innenlands og utenlands. Dette vil gjøre det lettere for norske studenter å ta hele eller deler av studiet ved en annen institusjon, og tilsvarende vil det forenkle situasjonen for utenlandske studenter som vil ta deler av eller hele utdanningen i Norge.

Boysen- og Heltne-utvalgene legger opp til at fremtidig gradsstruktur bør være cand. mag. på lavere grad og hovedfag på høyere grad.

Det er stor oppslutning om disse forslagene blant høringsinstansene, men i argumentasjonen fra flere av dem knyttes gradsbenevnelser også opp til normert studietid. Flere universiteter og høyskoler ønsker likevel å se disse spørsmålene i lys av Mjøs-utvalgets innstilling og oppfølgingen av denne.

Departementet legger opp til at musikk- og kunstutdanningene får de samme gradsbenevnelser som annen høyere utdanning i Norge. Det foreslås på bakgrunn av dette at kunstutdanninger på lavere grads nivå fører frem til bachelorgraden, og at avsluttet studium på høyere grads nivå fører frem til mastergraden.

5.2.4 Gradsstruktur og normert studietid

Lavere grad

Både Boysen- og Heltne-utvalgene foreslår en fireårig grunnutdanning i kunst- og musikkfag, en cand. mag.-grad. Boysen-utvalget begrunner dette blant annet med at meget få studenter avslutter sitt utøvende musikkstudium

med mindre enn fire års studietid, og det vises til at gjennomsnittlig studietid er 5,4 år. Etter utvalgets syn vil en overgang til et gradssystem basert på en tre pluss to-modell, medføre at den gjennomsnittlige studielengden vil øke og at fem års studier vil utgjøre en minimumslengde.

Heltne-utvalget viser til at flere kunstutdanninger i utlandet har fireårige grunnutdanninger. Utvalget går ellers inn på begrunnelser for dette synspunktet relatert til det enkelte fag. Det blir argumentert for at fagtrengselen er stor, at enkelte grunnutdanninger ikke gir opptak i bransjeorganisasjoner og at lavere utdanningsnivå i dag ikke gir nødvendig modenhet. Det hevdes videre for kunsthåndverks- og designfagene at både grunnutdanningen og hovedfaget avsluttes på et for lavt nivå.

Høringsuttalelsene fra fagmiljøene går inn for en fireårig grunnutdanning. Det gjelder også kunsthøgskolene i Oslo og Bergen, samt Norges musikkhøgskole. Noen institusjoner, blant annet Universitetet i Bergen og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, støtter fire pluss to-modellen, men gir uttrykk for at studiemodell og gradssystem må ses i lys av Mjøs-utvalgets innstilling og oppfølgingen av denne. Høgskolen i Agder går i sin høringsuttalelse inn for at gradsstrukturen for musikkfag bør vurderes å bli lik den for øvrige utdanninger. Høgskolen i Stavanger har senere gitt uttrykk for de at de går inn for en tre pluss to-modell.

Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen uttalte i Innst. S. nr. 337 (2000-2001) at «kunst- og musikkfag krev spesiell merksemd når gradssystemet vert lagt om.» Også Heltne- og Boysen-utvalgene har pekt på det spesielle ved kunstoffagene. Departementet er enig i at kunstoffagene er spesielle. Det som særpreger dem er at de setter den kunstneriske virksomhet og utvikling i sentrum. Men departementet kan ikke se at denne fagtilnærmingen skal betinge lengre studietid. I prinsippet er det på innholdssiden og ikke i studietidens lengde at ulikhetene skal avspeiles. På den ene siden må det antas at det tar tid å bli kunstner, det vil si at den utøvende kunstner må starte tidlig i livet med å oppøve relevante ferdigheter. På den annen side må det antas at den prosessen kunstnerne er i, vil foregå gjennom hele livet. Utdanningsinstitusjonene kan ikke utdanne studentene til ferdige kunstnere. Utdanningen kan bare bygge opp under talentene og gi redskaper til bruk for den enkeltes utvikling.

Departementet er i hovedsak enig i problemstillingene som utvalgene tar opp, men mener at disse kan løses på andre måter enn ved å lage en fireårig grunnutdanning.

Når det gjelder spørsmål knyttet til faglig modning, vil dette kunne løses ved at det åpnes opp for påbygginger i form av mastergrader. Fagtrengsel er et problem i flere studier da fag i utvikling stadig frembringer ny kunnskap og nye metoder. Dette er ikke et særegent problem for kunstutdanningene, men det at flere kunstoffag ikke har påbyggingsmuligheter, gjør problemet med fagtrengsel større enn for fag som har dette.

Det er i internasjonal sammenheng en tendens til at grunnutdanninger blir kortere, mens det legges økt vekt på betydningen av etter- og videreutdanning. Det er grunn til å tro at dette også er en trend som vil gjelde høyere kunstutdanninger. Kunstoffagene bør derfor også fokusere mer på etter- og videreutdanning. En utvikling av etter- og videreutdanningstilbudene vil kunne avhjelpe problemene med fagtrengsel på grunnutdanningen.

De offentlige opplæringstilbudene i kunstfag til barn og unge har økt. Opplæringen starter på et tidlig tidspunkt i livet. At kunststudentene har lang utdanningstid bak seg før de tas opp til studium på høyere nivå, tilsier at kompetansen ved opptak til kunststudier må forventes å være høy.

På bakgrunn av ovennevnte argumenter vil departementet legge opp til at grunnutdanningene i kunstfag blir treårige.

Kvalitetsreformen innebærer en avkorting av studietiden for flere utdanninger i forhold til tidligere cand. mag.-utdanning. Begrunnelsen er at studenten sannsynligvis vil bruke mer konsentrert tid på studiene ved innføring av studieavtaler, samtidig som en forbedret studiefinansiering vil minske nødvendigheten av å arbeide ved siden av studiene. Studieavtalene, tettere oppfølging av studentene og nye evalueringsformer er argumenter for å kunne forvente økt effektivitet.

Musikk- og kunstutdanningene er spesielle på mange måter, også i sin organisering av studiene. De fleste studiene har for eksempel allerede en tett oppfølging av studentene, høy studieintensitet og løpende evalueringer. Det blir derfor en utfordring for institusjonene å finne frem til forbedringer på andre områder, som kunstfagenes oppbygging, samarbeid med andre avdelinger, bruk av nye metoder m.m. Departementet vil oppfordre kunstfagmiljøene til å tenke nytt i forbindelse med organisering av sine studieopplegg, og til å undersøke om kvaliteten i studentoppfølgingen og i studietilbudene er god nok. Institusjonen må også i oppbygging av fagtilbudet ta utgangspunkt i den faktiske skoleringen som studentene har ved opptak slik at unødige overlappinger unngås.

På lik linje med den reformen som har foregått ved øvrige læresteder, blir det en utfordring for institusjonene som i dag har fireårige utdanninger å omforme disse til treårige tilbud som gir yrkeskompetanse. For de institusjonene som gir tre-årige utdanninger, må det være et mål å heve dem opp på et faglig nivå som gjør at kandidaten føler at han kan «stå på egne ben,» som utøvende og/eller skapende kunstner.

Institusjonene forutsettes å ta opp studenter til bachelorgraden fra høsten 2003. Skulle dette skape særskilte problem for enkelte institusjoner, må dette avklares med departementet.

Høyere grad

Flere av dagens utdanninger i kunstfag gir ikke muligheter for videreutdanning i faget ut over grunnutdanningsnivået. Dette betyr at studentene innen flere kunstfag må dra til utlandet dersom de for eksempel ønsker å ta et høyere grads studium i scenekunst- og billedkunstfag. Mangel på høyere grads studier i et fag kan bidra til at talentfulle studenter ikke får utfolde sitt talent optimalt, og til at institusjonene ikke får godt nok kvalifiserte lærere. For samfunnet er det et tap at mange av talentene ikke får utviklet sitt kunstneriske potensial. Et høyt kunstnerisk nivå på kandidatene og i fagmiljøene er avgjørende for at norske utdanningsinstitusjoner skal være attraktive for utenlandske studenter og lærere.

Videreutviklingen av kunstfagene forutsetter nye påbygginger og/eller at nåværende påbygginger gir en formalisert uttelling. I dag finnes det fullt utbygde påbyggingsstudier på hovedfagsnivå i musikk. Departementet mener at

det bør utvikles påbyggingsstudier på grunnutdanningen innenfor alle kunstfagene. Departementet er enig med utvalgene og høringsinstansene i at disse bør være toårige, og gi mastergrad slik som i utdanningssystemet for øvrig.

Institusjoner som blir gitt adgang til å tilby bachelorgraden, vil kunne søke om oppretting av mastergradsstudier. Departementet har i forbindelse med endringer av lov om universiteter og høyskoler utarbeidet utkast til en forskrift om det grunnlag høyere grad skal bygge på og om omfanget av selvstendig arbeid i høyere grad. Forskriftsutkastet er på høring. Departementet viser til at et nytt akkrediterings- og evalueringsorgan vil bli etablert, og at nye studier på mastergradsnivå for kunsthøgskolene og de statlige høyskolene skal akkrediteres av dette organet.

For de institusjoner som har fullt utbygde hovedfag, forutsettes det at disse fra høsten 2003 tar opp studenter til mastergradsstudium.

5.2.5 Mastergrad i operafaget

Det tilbys i dag en treårig operautdanning ved Kunsthøgskolen i Oslo. Utdanningen bygger i praksis på treårig grunnutdanning i musikk. Heltne-utvalget viser til at operautdanningen som gis, i realiteten er en utdanning på høyere grads nivå. Til tross for dette har operautdanningen i Norge vært klassifisert som en grunnutdanning.

Departementet foreslår på denne bakgrunn at operautdanningen ved Kunsthøgskolen i Oslo tar sikte på å få endret status for utdanningens to siste år fra å være en utdanning på lavere grads nivå til å bli en utdanning på høyere grads nivå. En endring av utdanningens nivå forutsetter positiv bedømming av akkrediteringsorganet. Departementet vil legge vekt på at Norges musikkhøgskole og Kunsthøgskolen i Oslo samarbeider om operautdanningen. Det legges til grunn at det etableres et samarbeid mellom operautdanningen og de institusjoner som gir relevant grunnutdanning slik at det første året i operautdanningen kan innarbeides som del av en bachelorgrad. En slik innpassing vil hindre at studenten får unødig lang studietid.

Øvrige scenekunstutdanninger

Kunstutdanningene i Norge består av små fagmiljøer. Dette innebærer at utvikling av mastergradstilbud vil kunne være kostnadskrevende og ikke minst krevende med hensyn til faglig kompetanse. Departementet mener på bakgrunn av dette at flere kunstutdanninger bør kunne gå sammen om etablering av mastergradsstudier. Det bør også etableres forpliktende samarbeid med kunstinstitusjonene om nødvendig faglig oppbygging, gjennom oppgaver, II-stillinger etc.

5.2.6 Stipendprogram for kunstnerisk utviklingsarbeid

I St.prp nr. 1 (2000-2001) ble Stortinget orientert om at en arbeidsgruppe ville utarbeide forslag til et program for kunstnerisk utviklingsarbeid. Arbeidsgruppen fremla sin innstilling i november 2000.

Departementet har i budsjettet for 2002 foreslått å opprette et stipendprogram for kunstnerisk utviklingsarbeid, jf. St.prp. nr. 1 (2001-2002) og Budsjettinnst. S. nr. 12 (2001-2002). Stipendprogrammet er etablert som en parallell til

de ordinære doktorgradsprogrammene, foreløpig for en periode på fem år. Stipendprogrammet skal ivareta og tilpasses utøvende og skapende kunstnerisk virksomhet, og selve kunstutøvelsen skal stå i sentrum for stipendiatenes prosjekter. Programmet skal føre frem til kompetanse på nivå med førsteamanuensis på linje med de organiserte doktorgradsprogrammene, men skal foreløpig ikke lede frem til en akademisk grad. Det er et mål at programmet skal være åpent for alle kunsthøgskolene som tilbys ved de forskjellige institusjonene.

Skal kunstutdanningene komme opp på høyeste kunstnerisk-estetiske nivå, er det viktig at det legges til rette for videreutvikling av fagene tilsvarende doktorgradsnivå. I forbindelse med innføring av et stipendprogram for kunstnerisk utviklingsarbeid vil det også være viktig at det finnes kompetente søkere, som har en formell kompetanse tilsvarende mastergrad.

5.3 Praktisk-pedagogisk utdanning

Heltne-utvalget foreslår at kunsthøgskolene får egne ettårige praktisk-pedagogiske studier ved institusjonen. Det finnes i dag kun tilbud til dansere og koreografer ved Kunsthøgskolen i Oslo.

De fleste høringsinstansene er positive til dette forslaget. Flere av dem ser behovet for at forslaget utredes nærmere. Bare fire av høringsinstansene går i mot. Høgskolen i Oslo viser til at de allerede tilbyr et praktisk-pedagogisk studium for kunstnere.

Departementet vurderer det slik at det er et reelt behov for praktisk-pedagogisk utdanning for kunstnere. En pedagogisk kompetanse vil kunne gi kunstnere større muligheter på arbeidsmarkedet. Videre vurderer departementet kunstneres kompetanse i skoleverket som viktig.

Departementet vil derfor stille seg positiv til at kunsthøgskolene tar sikte på å utvikle egne fagdidaktiske opplegg i samsvar med rammeplanen for praktisk-pedagogisk utdanning. Utviklingen av egne fagdidaktiske opplegg for kunsthøgskolene bør skje i et samarbeid med institusjoner med høy kompetanse på det pedagogiske innholdet i praktisk-pedagogisk utdanning, for eksempel høyskolene i Oslo og Bergen.

5.4 Etter- og videreutdanning

Etter universitets- og høgskoleloven § 2 pkt. 5 har institusjonene ansvar for å gi eller organisere tilbud om etterutdanning på sine fagområder. Departementet legger opp til at institusjonene arbeider med å utvikle gode etter- og videreutdanningstilbud, og viser til Rundskriv F-6-00 Retningslinjer for egenbetaling om muligheter for å kreve egenandeler av studenter som benytter seg av slike tilbud.

Utbygging av mastergrader må forventes å ta noe tid. Departementet mener dette tilsier at det er behov for at kunstnere i større grad enn i dag får muligheten til å oppdatere seg gjennom kurs, seminarer m.m. Departementet vil derfor vurdere å gi kunsthøgskolene muligheter for å videreutvikle fagtilbud av kortere varighet, tilbud som på sikt kan vurderes å være et steg på veien mot mastergrader.

6 Organisering av Kunsthøgskolen i Oslo

6.1 Bakgrunn

I St.meld. nr. 40 (1990-91) uttalte departementet at de daværende kunsthøyskoler burde vurderes med sikte på tettere samarbeid, eller sammenslåing med andre høyskoler eller universiteter. I Innst. S. nr. 230 (1990-91) bad komiteen departementet utrede nærmere hvordan fagutvikling kunne prioriteres og videreføres på kunstutdanningsområdet, og hvordan kunsthøgskolene kunne inngå i Norgesnettet.

I 1992 ble det derfor nedsatt tre grupper, i Oslo, Bergen og Trondheim, for å utrede ny institusjonsstruktur. Arbeidet i Trondheim førte til at musikkonservatoriet og kunstakademiet ble organisert som en del av Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. I Bergen ble Griegakademiet opprettet som en del av universitetet blant annet ved overføring av musikkonservatoriet fra Høgskolen i Bergen. Vestlandets kunstakademi og Statens høyskole for kunsthåndverk og design i Bergen ble samorganisert i Kunsthøgskolen i Bergen.

I Oslo ble musikkonservatoriet overført fra Høgskolen i Oslo til Norges musikkhøgskole. Videre ble institutt for industrideSIGN overført fra Statens håndverks- og kunstindustriskole til Arkitekthøgskolen i Oslo. I overensstemmelse med et av de to hovedalternativene fra utredningsgruppen i Oslo, hvor de daværende høyskolene var representert med sine faglige ledere, ble Statens håndverks- og kunstindustriskole Statens kunstakademi, Statens balletthøgskole, Statens operahøgskole og Statens teaterhøgskole besluttet slått sammen til Kunsthøgskolen i Oslo.

Kunsthøgskolen i Bergen og Kunsthøgskolen i Oslo ble opprettet 1. august 1996.

6.2 Gjennomgang av erfaringene med de nye kunsthøgskolene

I mai 2000 bad departementet Kunsthøgskolen i Bergen og Kunsthøgskolen i Oslo foreta en vurdering av erfaringene så langt med de nye institusjonene.

6.2.1 Kunsthøgskolen i Bergens vurdering

Etter samorganiseringen har kunsthøgskolen foretatt en gjennomgang av både faglig og administrativ struktur. Dette resulterte i at høyskolen ble organisert i tre avdelinger. Det er også opprettet tre sentre som felleseie mellom to av avdelingene. En ny administrativ bemanningsplan ble iverksatt fra 1. januar 1999. Den innebærer at den administrative kompetanse knyttet til de gamle institusjonene ble trukket inn, og hovedtyngden av de administrative ressurser samlet til felles bruk for hele høyskolen. I motsetning til Kunsthøgskolen i Oslo har høyskolen ingen kontorsjefer ved avdelingene.

I sin generelle tilstandsvurdering, som de tre avdelingsstyrene sluttet seg til hovedtrekkene i, mener styret at opprettelsen av Kunsthøgskolen i Bergen har hatt en positiv innvirkning på den kunsthøgskolens utvikling, blant annet gjen-

nom utarbeidelsen av mer langsiktige planer for det faglige arbeidet, et klarere fokus på det kunstneriske utviklingsarbeidet og krav til kvalitetssikring av faglig og administrativ virksomhet. En finner imidlertid den økonomiske rammen meget stram, og mener at en videre positiv utvikling er avhengig av at driftsbevilgningene økes, og at høyskolen blir samlokalisert.

For å styrke den tverrfaglige virksomheten på tvers av institusjonen har det vært arrangert en rekke fellesseminarer, det er innarbeidet faste faglige møtesteder for avdelingene i fellesskap, det er utarbeidet trefftider for samtlige faglige tilsatte hvor studentene kan gjøre avtale om faglig veiledning fra tilsatte på andre studieområder, og det er avsatt øremerkede midler på fellesnivå til støtte for tverrfaglige prosjekter. En vurderte imidlertid tiltakene som forholdsvis begrenset på grunn av økonomi- og lokalsituasjonen.

Utviklingen og bruken av informasjonsteknologi - både faglig og administrativt - har vært svært omfattende i perioden etter samorganiseringen, og det har vært en vesentlig utbygging av nettverket og i antall maskiner. Faglig sett har det skjedd en vesentlig omlegging på de fleste av kunsthøyskolens fagfelter parallelt med oppbyggingen av den nye institusjonen; informasjonsteknologi har kommet inn med full tyngde i hoved-delen av den visuelle kunstutdanningen. Utbyggingen har vært svært kostnadskreven, men ville ikke kunne vært gjennomført med samme kostnadseffektivitet uten samorganiseringen.

To tidligere grafikkverksteder er slått sammen. I tillegg til frigjøring av arealer til andre formål, har dette ført til etablering av et nytt og klarere dedikert studietilbud innen grafikk. Organiseringen av det driftstekniske personalet er endret, og dette personalet benyttes nå på en mer fleksibel måte enn tidligere.

Styret mener videre at de overordnede målsetninger i statsforvaltningen om større delegering av beslutningsmyndighet og ansvar til ytre etater også har vært førende ved etableringen av de nye kunsthøgskolene. Kravene til administrative rutiner, rapportering og saksbehandling er blitt vesentlig skjerpet. Kravene i nytt økonomireglement ville blitt gjort gjeldende også om de gamle institusjonene hadde forblitt i sin daværende form, og ville stilt krav om ny kompetanse og større bemanning ved hver enkelt institusjon. En viser til konklusjonene i PricewaterhouseCoopers (PWC)-rapporten om økonomien ved kunsthøyskolene hvor det uttales at kunsthøyskolen har tatt ut de gevinster som kan tas ut. Med de krav som lov og økonomireglement nå setter til forvaltningen, må det legges til grunn at kravet til administrativ bemanning samlet sett ville vært større om samorganiseringen ikke hadde vært foretatt. Alternativet ville vært innpassing i en av de større institusjonene.

6.2.2 Kunsthøyskolen i Oslos vurdering

Høyskolen har gjennomgått sin administrasjonsordning. En kom da til at en fullverdig administrativ oppbygging først kunne skje etter en samlokalisering av høyskolen. Departementet bad likevel styret vurdere om en kunne integrere økonomi- og personalforvaltningen i egne enheter for å sikre oppbygging av kompetanse og kvalitet i forvaltningen, men dette ble ikke fulgt opp. I PWC-rapporten er konsulentfirmaet og kunsthøyskolen enige om at det bør være rom for effektivisering av de administrative funksjoner ved høyskolen.

Styret ved Kunsthøgskolen i Oslo mener utilfredstillende økonomi utgjør det største hinder for å kunne oppfylle de oppgaver som følger av lov om universiteter og høyskoler. I høringsuttalelsene fra avdelinger, tjenestemannsorganisasjoner og studenter konkluderes det med at mulighetene for systematisk utviklet faglig interaksjon og tverrfaglige gevinster synes å være relativt begrenset. Styret vurderer dette som en realistisk vurdering av hvilke typer faglig utbytte som erfaringsmessig gir gjensidig nytte. Samtidig minner styret om at samarbeid på tvers av kunststartene er et stadig vanligere fenomen innen samtidskunsten, samarbeid som karakteriseres ved å være målrettet og prosjektorientert.

Kunsthøgskolen i Oslo har ikke utarbeidet en strategiplan. Norsk tjenestemannslag lokalt mener dette kan skyldes motvilje mot samorganiseringen, ulike kulturer og ulike undervisningsstrukturer. Avdeling Statens kunstakademi er av den oppfatning at høyskolen til nå har vært mer preget av motstand mot opprettelsen enn en strategisk holdning i forhold til hva den nye institusjonen kan gi av muligheter.

Norsk tjenestemannslag mener videre at høyskolestyret ikke har tilstrekkelig kjennskap til virksomheten i alle avdelingene, og dermed ikke fungerer tilfredstillende. Styret virker lite offensivt. Avdeling Statens håndverks- og kunstindustriskole viser til at høyskolestyret har vært preget av den vanskelige økonomiske situasjonen, og derfor i liten grad har beskjeftiget seg med saker av faglig karakter. Avdeling Statens balletthøgskole mener styret i første periode var en skuffelse, og at det var liten kontakt mellom avdelingene og styret. Avdeling Statens kunstakademi mener styrets til tross for en bred kompetansemessig sammensetning ikke har evnet å være til gjensidig berikelse for fagmiljøene. Avdeling Statens teaterhøgskole mener styret ikke har evnet å se de komplekse prosessene høyskolen har vært i, og fremdeles er i. Styret har imidlertid vært styrket av de eksterne medlemmers deltakelse. Styret selv vil understreke nødvendigheten av å erkjenne og forstå de underliggende årsaker til den sterke frustrasjonen som kommer til uttrykk. Styret ser det som sin plikt å komme til bunns i disse spørsmålene og bestrebe seg på å endre situasjonen.

Avdeling Statens håndverks- og kunstindustriskole mener usikkerhet om rasjonalisering har ført til at alle skolene i mer eller mindre grad har gått i skyttergravene i en intern kamp om økonomi og et stadig strev for å legitimere seg selv og fagenes berettigelse, slik at det nå er mindre faglig samarbeid enn før fusjonen. Avdeling Statens balletthøgskole og avdeling Statens operahøgskole viser til at innenfor nåværende ressurser forutsetter etablering av nye studietilbud nedleggelse av eksisterende aktivitet, og at høyskolens styre naturlig nok ikke har sett dette som noen aktuell løsning.

Avdeling Statens håndverks- og kunstindustriskole mener samorganiseringen ikke har hatt noen som helst vinning når det gjelder lokaler eller verksteder. Utviklingen av IKT-løsninger for den faglige virksomhet har vært videreutviklet og styrket uten medvirkning fra Kunsthøgskolen i Oslo. Avdeling Statens kunstakademi mener at det uten nytt bygg er vanskelig å drive lokaler og verksteder mer kostnadseffektivt enn i dag. IT-driften ved hele høyskolen mangler kapasitet og kompetanse. Avdeling Statens balletthøgskole og avdeling Statens operahøgskole mener etableringen av kunsthøgskolen ikke

har medført noen endringer av de fysiske fasiliteter, lokalene rommer ingen verksteder, systue osv. Etableringen av kunsthøgskolen har imidlertid gitt avdelingene en bedre IKT-beredskap enn tidligere, men ressursene til å drifte dette er fortsatt på et kritisk lavt nivå.

Avdeling Statens balletthøgskole og Avdeling Statens operahøgskolen viser til at administrasjonen er utvidet og ivaretar en del administrative funksjoner på et mer profesjonelt nivå, spesielt i forhold til rapportering og regnskap. Dette bygger imidlertid på en administrasjonside, ikke utdanningenes reelle behov. Samorganiseringen har gjort det mulig å ivareta nye krav i økonomiforvaltningen. Dette oppleves ikke som en effektivisering, fordi nytt regelverk i staten og krav om kvalitetsøkning i administrasjonen fører til mer tidkrevende rutiner enn tidligere. Avdeling Statens teaterhøgskole vurderer den samlede administrative kompetanse som uendret til svakere. Saksbehandlingen krever mer tid på grunn av koordinering og fellesmøter. Dessuten har det kommet tilleggsarbeid i forbindelse med delegering av myndighet til høyskolene. Tjenestemannsorganisasjonene savner en personalpolitikk. Regnskap/økonomi er det området som er minst sammenliknbart før og etter fusjonen. Kravene til økonomistyring har ført til økt arbeidsmengde og behov for flere tilsatte. Systemendringene har forbedret kontroll og analysemulighetene, mens budsjettprosessene har vært uforutsigbare og meget kronglete.

Styrets utredning av Kunsthøgskolen i Oslos fremtid

Styret ved Kunsthøgskolen i Oslo nedsatte 13. desember 2000 en faglig utredningsgruppe og en administrativ utredningsgruppe som skulle se på henholdsvis en faglig utskilling av scenekunstavdelingene/en hensiktsmessig avdelingsstruktur for Avdeling Statens kunstakademi /avdeling Statens håndverk- og kunstindustriskole-segmentene, og administrative og økonomiske konsekvenser av en utskilling av scenekunstavdelingene.

Den faglige utredningsgruppen kom blant annet frem til at:

- de faglige forutsetninger for etableringen av kunsthøgskolen var ikke tilstrekkelig utredet
- erfaringene viser at det har vært få faglige gevinster ved sammenslåingen, og en studentundersøkelse viser at majoriteten av studentene ikke har opplevd tverrfaglig samarbeid mellom de fem avdelingene
- et stadig mer omfattende tverrfaglig samarbeid foregår innen profesjonell kunst, men det er vesensforskjell mellom profesjonelle kunstners prosjektsamarbeid og tverrfaglig samarbeid mellom ulike utdanninger. Gruppen avviser likevel ikke alle former for samarbeid mellom nærstående fag både innenfor og utenfor høyskolen
- høyskolen mangler ikke høye faglige mål og visjoner, men myndighetene har ikke lagt forholdene til rette for at ønsket utvikling skal skje
- dersom departement og Storting går bort fra samlokalisering, går en også bort fra grunnleggende premisser for samorganisering
- det kreves bedre økonomi for å få bedre tverrfaglige resultater, et første skritt kan være oppretting av scenografiutdanning
- utredningsgruppen har besøkt Statens bibliotektilsyn, Riksbibliotek-tjenesten, Norsk museumsutvikling og Norgesnetttrådet, og konstaterer at samlokalisering i seg selv kan gi positive samarbeidsgevinster

- gruppens flertall foreslår at kunsthøgskolen splittes i en scenekunsthøgskole og en høyskole for visuell kunst og design

Den administrative utredningsgruppen kom blant annet til at:

- det fins åpenbare muligheter for forenkling og effektivisering av de administrative funksjoner. Graden av samlokalisering og avdelingsstrukturen er de avgjørende kriterier for hvor kostnadskreven administrasjonen vil bli
- en «passiv» videreføring av dagens organisering vil bli dyrere enn de to alternativene som er utredet. En «passiv» oppsplitting av Kunsthøgskolen i Oslo i to likestilte høyskoler, vil klart medføre ytterligere administrative kostnader

Høringsuttalelser

Avdelingene hadde følgende synspunkter på den faglige utredningen:

- Avdeling Statens håndverk- og kunstindustriskole støtter oppretting av en scenekunsthøgskole, og at en utreder om det bør etableres en høyskole med basis i avdelingene Statens håndverk- og kunstindustriskole og Statens kunstakademi
- De tre scenekunstavdelingene støtter i en felles uttalelse at Kunsthøgskolen i Oslo splittes i to, herunder en egen scenekunsthøgskole
- Avdeling Statens kunstakademi mener utredningen er en historisk fremstilling av grunnlaget for opprettelsen av Kunsthøgskolen i Oslo som blir stående alene i forhold til hvor mye som vurderes i forhold til ønsket virksomhet for fremtiden. Den inneholder ikke selvrefleksjon, har ingen visjoner, problematiserer ikke hvordan en kan sikre kvaliteten på den faglige virksomhet og gir ingen reelle argumenter for hvilken organisasjonsform som vil være hensiktsmessig. Utredningen mangler analyser av: en felles avdeling for elektronisk kunst, utbygging av felles IT-avdeling, felles bruk av grafikkverksteder og undervisning på grafikk, felles teoriavdeling, felles forelesningsserie/seminar for faglige tilsatte.

Styrets behandling

Ved styrebehandlingen 29. mars 2001 vedtok styret å anbefale en deling av høyskolen i to med opprettelse av en egen scenekunsthøgskole. Styret går fremdeles sterkt inn for at begge byggetrinn gjennomføres i Seilduksfabrikken, i lokaler med tilstrekkelige arealer.

6.2.3 Departementets vurderinger

Når det gjelder situasjonen ved Kunsthøgskolen i Oslo, viser selvevalueringen at det er behov for endringer. En har problemer med å trekke opp felles strategier og målsettinger for høyskolen. Det er uttalt sterk kritikk mot styre og sentraladministrasjon fra avdelingene. En hensiktsmessig administrasjonsordning er ikke kommet på plass. Det er få tegn til samarbeid om faglig utvikling til tross for flere uttalelser om at samarbeid på tvers av kunstartene er stadig vanligere innen samtidskunsten.

En bedre utnyttelse av infrastrukturen ser heller ikke ut til å ha vært mulig ved nåværende lokalsituasjon. Heller ikke departementets ekstratildelinger

for å styrke IKT-funksjonene ser ut fra uttalelsene ut til å ha hatt samme positive effekt som ved Kunsthøgskolen i Bergen.

Faglige vurderinger

Departementet er innforstått med at en ikke skal ha overdrevne forventninger om faglige gevinster ved å samorganisere flere utdanninger i én høyskole, selv om det ved Kunsthøgskolen i Oslo er vanskelig å se at det eksisterer utdanninger som ikke har samarbeidsmuligheter mot en eller flere av de andre utdanningene. I universitets- og høyskolesektoren for øvrig er det heller ikke nødvendigvis omfattende samarbeidsmuligheter mellom alle utdanninger innen en institusjon. Men noen av fagene kan ha sterke og gode samarbeidsrelasjoner, mulighetene for dette mot andre ligger der, og av og til fører utviklingen til det blir en nødvendighet å etablere nye konstellasjoner. Generelt er det en styrke at en må bryte argumenter og bli sett i kortene i et større miljø.

Forut for samorganiseringen ble det ved flere av fagmiljøene uttalt at en først kunne regne med å få realisert potensialet for faglige gevinster når samlokalisering av høgskolen hadde funnet sted. Slik sett er departementet noe overrasket over at styret alt nå konkluderer så klart på dette punktet.

Departementet er enig i at samlokalisering av utdanningene er nødvendig for å realisere det faglige potensialet som ligger i kunsthøgskolen. En samlokalisering vil både gi arenaer for kontakt mellom lærer og studenter i de ulike utdanningene, og muligheter for felles utnyttelse av infrastrukturen. Samtidig vil det gi administrative besparelser. Regjeringen tar derfor sikte på å utløse opsjonen på andre byggetrinn på Seilduksfabrikken slik at Kunsthøgskolen i Oslo blir samlokalisert.

Tradisjonelt har grensene mellom kunstartene vært langt skarpere enn i dag hvor kunsten stadig oftere skapes i møtet mellom ulike kunstuttrykk, ved å bryte ned tradisjonelle kunstfaglige båser og hente ideer og teknikker fra andre og nye fagfelt.

Små institusjoner med små fagmiljøer er ofte sårbare når faglige nøkkelpersoner forsvinner og skal erstattes, og har ofte problemer med å drive kontinuerlig faglig fornyelsesarbeid. Et lite fagmiljø vil lett kunne gå for mye i seg selv av mangel på nye impulser. En sentral målsetting ved sammenslåingen til Kunsthøgskolen i Oslo var derfor å sikre et bredere og styrket kunstfaglig miljø. En forutsetning for å realisere en slik målsetting er å bryte ned skillelinjene mellom de gamle institusjonene, samlokalisere dem og legge til rette for faglig utveksling.

Ved å skille ut en egen scenekunsthøgskole i Oslo er det etter departementets vurdering fare for at det kunstneriske utviklingsarbeidet, spesielt på master- og doktorgradsnivå, vil fokusere for sterkt rundt de visuelle kunstartene knyttet til de gamle akademiene og kunsthåndverksskolene i Oslo, Bergen og Trondheim.

En samlokalisert høyskole vil gi treffarenaer og gi både studenter og tilsatte muligheter til kontakt på tvers av utdanningene. I arbeidet med utvikling av utdanninger på master- og doktorgradsnivå, og i personalets kunstneriske utviklingsarbeid, vil en slik kontakt kunne gi grunnlag for tverrfaglige prosjekter som en ikke ville kunne oppnå om bare scenekunstavdelingene samlokaliseres. Vi viser til at en av målsettingene med det stipendpro-

gram for kunstnerisk utviklingsarbeid som nå etableres, er å gi stimulans til tverrfaglig utviklingsarbeid og bidra til å heve den generelle kunstneriske forståelse. Programmet for den enkelte stipendiat skal romme trening i refleksjon, diskusjon og kommunikasjon. Dette vil stille krav til soliditeten i det faglige miljø der stipendiaten skal få sin veiledning og opplæring.

En scenekunsthøyskole i Oslo med under 100 studenter og beskjeden fagstab vil neppe alene ha faglig styrke til å «gi høyere utdanning som er basert på det fremste innen forskning, kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringsskunnskap» (universitets- og høyskoleloven § 2). Med sine etablerte tradisjoner vil en slik scenekunsthøyskole sannsynligvis heller ikke evne å fornye sine profesjonsutdanninger i ønsket grad, på tross av muligheten for større fokus på/konsentrasjon om egen utdanning. Scenekunstens dialog med billedkunsten, som i dag er en viktig inspirasjonskilde for faglig fornyelse av scenekunsten (og vice versa), ville bli sporadisk og fattig uten den kontinuerlige faglige brytningen som en samlokalisert og samorganisert kunsthøyskole vil kunne gi.

Med en egen scenekunsthøyskole ville en eventuell scenografiutdanning (som Norge mangler) trolig bli lagt til denne institusjonen, men med fare for å få en for snever basis. Det vises i den forbindelse til at dagens fem avdelinger ved Kunsthøgskolen i Oslo allerede har utredet spørsmålet om etablering av scenografi som et samarbeidsprosjekt mellom avdelingene. Innenfor den faglige smeltedigelen som en samlokalisert kunsthøyskole vil kunne utvikle seg til, vil det være langt større muligheter for å ivareta ikke bare billedkunstens, men også filmens og musikkens scenografiske behov enn innenfor en scenekunsthøyskole med mindre og mer ensidig fagstab.

Administrative vurderinger

Det er et stort potensial for administrative besparelser, noe både PWC-utredningen og høyskolens egne uttalelser viser. Særlig ved samlokalisering bør betydelige ressursser over tid kunne frigjøres fra administrativt til faglig arbeid. Å samlokalisere disse utdanningene, men splitte dem opp i to høyskoler vil være lite hensiktsmessig økonomisk. Både på økonomisiden og personalsiden må en institusjon ha et minstemål av kompetanse og dermed bemanning, samtidig som den må ha en direktør. Videre må det være kompetanse på studiesaker, herunder veiledning av studenter i forhold til Lånekassen m.m. Sentralbord og kontortjenester må en også legge til grunn kan ivaretas mest rasjonelt i en institusjon. Videre bør det ved samlokalisering være effektivitetsmuligheter på infrastrukturområdet, herunder IT-drift og felles bruk av verksteder og utstyr.

Styringsmessige vurderinger

I dag har Kunsthøgskolen i Oslo et styre som ønsker å dele den i to, og en åremålstilsatt rektor som har ledet utredningen som foreslo dette.

Samtidig ble det fra flere hold i kunsthøgskolens selvevaluering reist kritikk mot den sentrale ledelsen for manglende evne til å trekke opp strategier for høyskolens utvikling. Heller ikke på det administrative området har ledelsen klart å utnytte det potensialet for gevinster som ligger der.

6.3 Departementets tilråding

Etter departementets vurdering har høyskolen et ledelsesproblem. De fem avdelingene er av svært varierende størrelse. Slik sett er kanskje ikke valg av styremedlemmer den mest hensiktsmessige måten å sette sammen et kraftfullt og balansert styre på. Departementet vil derfor vurdere om ikke høyskolen bør få et styre med eksternt flertall.

Departementet mener Kunsthøgskolen i Oslo bør videreføres og samlokaliseres på Seilduksfabrikken. Høyskolens styre bør få i oppgave å utforme en hensiktsmessig intern organisering av faglige og administrative funksjoner.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Kvalitetsreformen i høyere utdanning innebærer en endret gradsstruktur og tilrettelegging for økt studieintensitet. Isolert sett vil en nedkorting av aktuelle studieløp redusere studenttallet over tid. I meldingen er det foreslått utvikling av studier på høyere grads nivå, og samlet effekt på studenttallet vil være nært knyttet til hvor stor andel som tar høyere grad. Kvalitetsreformen har også som mål å øke gjennomstrømmingen og redusere frafallet av studenter gjennom studieløpet.

Økonomiske konsekvenser av eventuelle endringer i studenttallet må ses i sammenheng med at utvikling av studietilbud og effektivisering av høyere utdanning fordrer at institusjonene har tilstrekkelige ressurser til videreutvikling av kvalitativt gode og effektive studieløp. Departementet vil komme tilbake til dette i de årlige fremlegg til statsbudsjett.

Eventuelle gevinster knyttet til innføring av ny gradsstruktur foreslås nytt til tiltak som bedrer gjennomstrømmingen og øker kvaliteten på utdanningstilbudene, og må ses i sammenheng med forslag om utvikling av studietilbud på høyere grads nivå.

Det foreslås å innføre et forsøk der det legges opp til et samarbeid mellom Norges musikkhøgskole, musikkskoler og videregående skoler med sikte på at talenter under 19 år får en spesiell oppfølging. Departementet vil komme tilbake til dette i forbindelse med det årlige budsjettframlegget.

Det foreslås at Kunsthøgskolen i Oslo videreføres og samlokaliseres i Seilduksfabrikken. Departementet vil vurdere romprogram og komme tilbake til kostnader for byggetrinn II i de årlige budsjettframlegg.

Utdannings- og forskningsdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Utdannings- og forskningsdepartementet av 12. april 2002
Kvalitetsreformen Om høyere kunstutdanning blir sendt Stortinget.
